

**VERSLAG VERZAMELREIS PORTUGESE ALGARVE 1994
(twee weken in een waar schelpenparadijs)**

door

Erik Veldhuis

Algemeen

Enige jaren geleden heb ik in een collectie van een bevriend verzamelaar voor het eerst vondsten uit de Algarve gezien. Sinds die tijd bleef deze plek in mijn gedachten; daar moest ik ooit eens naar toe.

Toen de plannen voor onze zomervakantie 1994 werden gemaakt en we over een vliegreis spraken, kwam de Portugese Algarve direct in mij op. Wij kwamen er via allerlei informatie achter dat we naar de "Rots-Algarve" moesten als we ook wilden duiken. M.b.v. vele reisgidsen bepaalden wij dat onze bestemming in de buurt van Armação de Pera moest liggen. Toen ik vervolgens navraag deed bij verschillende verzamelaars bleek dat ik voor het schelpenverzamelen juist naar de "Zand-Algarve" had gemoeten. Maar omdat de reis al geboekt was, gingen we toch naar het kleine dorpje Senhora da Rocha, twee kilometer ten westen van Armação. We hadden ook een auto gehuurd, dus zou ik dagtochtjes naar de "Zand-Algarve" kunnen maken. Ik had in ieder geval voldoende gedetailleerde informatie over de goede vindplaatsen aldaar en wist naar welke soorten ik op jacht zou gaan. De ten westen van Faro gelegen "Rots-Algarve" wordt over het algemeen gekenmerkt door een hoge rotskust met her en der kleine zandstrandjes. De "Zand-Algarve" ten oosten van Faro daarentegen kent langgerekte stranden, lagunes en duinranden.

Dit verslag is gebaseerd op de voorlopige determinatiegegevens. Van een aantal exemplaren lukt het me nog niet om de naam vast te stellen. De in het verslag genoemde soortnamen en de soortenlijst zijn gebaseerd op de lijst uit "European Seashells vol. 1 & 2" van G. Poppe en Y. Goto.

Het duiken

In Hotel Viking in Senhora da Rocha was het "Algarve Diving Center" van de Duitser Peter Iden gevestigd. Elke ochtend tegen 10.30 uur vertrok de boot vanaf het strand om duiken te gaan maken bij de riffen voor de kust. De gemiddelde vaartijden lagen tussen 20 en 45 minuten. De riffen lagen alle op een diepte tussen 15 en 25 meter en liepen van west naar oost.

Na enkele duiken was ons duidelijk dat de afwisseling niet erg groot zou zijn; er waren slechts vier riffen waarop gedoken werd, de structuur van de riffen leek veel op elkaar, de flora en fauna was overal nagenoeg gelijk en het zicht onder water was niet echt goed.

Het prettige van het duiken bij "Algarve Diving Center" was echter dat alles zeer rustig en ordelijk verliep en dat alle duiken binnen de multijd plaats vonden. Hierdoor was er sprake van een ontspannen sfeer.

Het verzamelen**Senhora da Rocha (Rots-Algarve) (10 t/m 21 juli)**

Op het kleine zandstrand bij Senhora da Rocha spoelden nauwelijks schelpen aan; alleen *Patella intermedia*, *Chlamys varia*, *Anomia ephippium* en *Eastonia rugosa*. Ook de vissers, die hier hun bootjes hadden liggen, brachten geen schelpen aan de kant. Men viste alleen met fuiken.

Bij het duiken op de riffen had ik echter meer geluk. Boven op alle riffen (tussen 10 en 16 meter diepte) vielen mij de grote hoeveelheden levende *Astraea rugosa* op. Op de wanden van de riffen vond ik niet veel schelpen, maar wel op de zandbodem onder aan het rif en iets verder van het rif vandaan. Het al duikende schelpen verzamelen had een tweetal voordelen t.o.v. het verzamelen op het strand en bij de vissers. Ten eerste vond ik een aantal soorten die ik alleen bij het duiken tegenkwam; o.a. de buikpotige *Diodora italica*, losse kleppen van *Chlamys multistriata*, *Pecten jacobaeus*, *Lima lima*, *Pseudopythina macandrewi* en doubletten van *Barbatia barbata*, *Hinnites distortus*, *Manupecten pesfelis*, *Lima hians*, *Lutraria oblonga*, *Gari depressa* en *Venus verrucosa*. Ten tweede gaf het duiken mij de gelegenheid om gruis te verzamelen, hetgeen elders slechts één keer mogelijk was. Ik verzamelde twee keer gruis op de zandbodem onderaan het rif; op 18 en 23 meter diepte. Dat juist het gruis interessante vondsten opleverde hoef ik verzamelaars niet uit te leggen. In het gruis bevonden zich ruim 70 soorten.

Armação de Pera (Rots-Algarve) (11, 14, 15 en 20 juli)

Op het langgrechte strand van Armação spoelden nauwelijks schelpen aan, maar de vissers maakten het strand tot het interessantste verzamelgebied in de buurt van onze verblijfplaats. In Armação heerst nog het beeld zoals verzamelaars dat graag zien. Kleine vissersboten gaan met netten de zee op en komen terug op het strand om hun netten te ledigen. Na het verwijderen van de vis wordt "de rommel" uit de netten gehaald en daartussen zitten vele schelpen.

Ik bezocht de vissersboten vier keer, waarbij ik er na twee keer achter kwam dat de vissers pas na 10.30 uur terugkwamen van zee. De eerste twee keer heb ik dan ook vooral gekeken in de bakken en emmers bij de boten, waarin alle afval was gedeponeerd. Dit leverde al heel wat vondsten op, maar het nadeel was wel dat vele schelpen rottende vleesresten bezaten, waardoor ze moeilijk schoon te maken waren. Tussen de zeesterren, zeeëgels, vissen en wier vond ik o.a. *Turritella turbona*, *Phalium saburon* (alleen door heremietkreeft bewoonde exemplaren), *Cymbium olla*, en mooie doubletten van *Acanthocardia tuberculata*, *Laevicardium crassum* en *Clausinella fasciata*.

Beter materiaal is te verzamelen als de vissers van zee terugkomen. Het is dan wel van belang om tussen de boten heen en weer te blijven lopen, omdat het materiaal per boot kan variëren. Een boot viel extra op, omdat alleen op deze boot ook veel stukken op

koraal lijkende mosdiertjes (*Myriozeugom truncatum*) voorkwamen. Als enige had deze boot levende *Charonia lampas lampas* aan boord en voor mij werd zeer voorzichtig een geheel intact 11 cm groot exemplaar van *Bolinus brandaris* uit het net verwijderd. Tussen de mosdiertjes zaten diverse levende soorten, zoals *Striarca lactea* en *Atrina fragilis* en ik vond nog een dublet van *Acanthocardia spinosa*. Bij de andere vissersboten verzamelde ik ook enkele noemenswaardige soorten: een levende *Cymatium parthenopeum parthenopeum* met z'n prachtige harige opperhuid, en dubletten van *Chlamys flexuosus*, *Pecten maximus*, *Acanthocardia aculeata* en *Laevicardium oblongum*. Het verdient aanbeveling om ook goed op de kleine soorten te letten, vooral in de buurt van de katrollen waarlangs de netten worden binnengehaald vind je vele soorten. Ik vond o.a. *Calliostoma conulum*, *Gibbula philberti*, *Tricolia pullus*, *Mitrella broderipii*, *Nassarius elatus*, *Comarmondia gracilis*, *Ringicula auriculata* (aan de uit zand en schelpjes bestaande kokers van kokerwormen), *Nuculana pella* en *Donax variegata*.

Fuzeta (Zand-Algarve) (12 juli)

Als je bij het haventje van Fuzeta de kade blijft volgen, kom je aan het eind bij een lagune, waarvan bij eb een groot gedeelte aan de rechterzijde droogvalt. Het eerste gedeelte is een zandstrand en verderop ligt een slibgebied. Aan de overkant van de lagune ligt een eiland. Op het zandstrand lagen langs de eblijn vele tweekleppigen waarbij *Cerastoderma edule* overheerste. Bij het dreggen in de lagune verzamelde ik o.a. *Cyclope neritea*, *Nassarius pfeifferi* en *Haminoea orbignyana*. Op het slik kroop een *Cymbium olla* en vond ik levende exemplaren van *Naticarius vittatus* en *Bulla striata*. Daarnaast vond ik de volgende soorten alleen in Fuzeta; *Lepidochitona cinerea*, *Monodonta lineata*, *Columbella rustica*, *Nassarius corniculus*, *Turbonilla acutissima* en *Solen marginatus*.

In de door het water ingeslepen geulen in het slik lag voldoende gruis. Dit gruis bestond hoofdzakelijk uit gigantische hoeveelheden (ruim 4800) *Bittium reticulatum*. Wellicht dat zich daartussen ook andere *Bittium*-soorten bevinden, maar ik heb nog niet de moed gehad dat te onderzoeken. Naast de *Bittium*'s trof ik vooral *Hydrobia ulvae* (ook levende) en *Cerastoderma edule* aan, maar ook vele andere soorten (zie soortenlijst).

Dagtocht oostelijke Zand-Algarve (16 juli)

Op één dag bezocht ik achtereenvolgens de vissersboten op het strand bij Monte Gordo, het strand van Manta Rota, de visserhaven in Vila Real en de lagune bij Cacela Velha.

Monte Gordo

In Monte Gordo zijn de vissers veel vroeger op dan in Armação. Toen ik om 8.45 uur arriveerde waren er slechts enkele vissers die nog bezig waren met het schoonmaken van de netten. Het viel me direct op dat de samenstelling van de soorten schelpen verschilde met die in Armação. Hier geen *Astraea rugosa*, maar vooral soorten van de *Mactridae*-familie. Ik ging met name naar Monte Gordo, omdat hier de door mij felbegeerde grootste Europese keverslak, *Chaetopleura angulata*, te vinden moest zijn. Tot mijn

vreugde had ik al snel enkele exemplaren gevonden. Bijzondere vondsten waren verder o.a. *Lunatia guillemini*, *Nassarius vaucheri* en doubletten van *Modiolus adriaticus*, *Macra glauca* en *Corbula gibba*.

Manta Rota

Op aanraden van een visser ging ik ook naar het strand van Manta Rota. Ik verzamelde op het strand ten westen van het plaatsje, waar veel aanspoelsel lag. Het aanspoelsel bestond vooral uit Mactridae-soorten, maar ook lagen er enkele Pectinidae-soorten, die helaas beschadigd waren. Voor het eerst tijdens deze verzamelreis kwam ik ook Pharidae-soorten tegen: *Ensis ensis*, *Ensis minor* en *Pharus legumen*. Daarnaast vond ik o.a. een mooi doublet van *Lutraria lutraria* en losse kleppen van *Eastonia rugosa*.

Vila Real de Santo António

In de haven van Vila Real liggen grote vissersboten, zoals wij die in Nederland kennen. Met een beetje geluk moet er het nodige materiaal te vinden zijn, maar toen ik er was lag er nauwelijks materiaal op de kade en op de schepen. Langs de rails op de kade verzamelde ik o.a. doubletten van *Anadara corbuloides* en *Pteria hirundo*, en bij de netten een beschadigde *Ranella olearia*, *Nassarius pygmaeus* en doubletten van *Neopygmodonta cochlear* en *Tellina distorta*. Het feit dat bij de 11 gevonden soorten 5 soorten zaten die ik nog niet eerder had gevonden maakte een bezoek aan deze haven meer dan de moeite waard.

Cacela Velha

Een strandwal begrenst de lagune bij het vestingstadje Cacela Velha. Ik verzamelde vooral in de lagune, maar ook aan de zeezijde van de strandwal. De vondsten in de lagune waren in vergelijking met de andere vindplaatsen niet echt boeiend. Wel interessant waren de kleppen van *Solecurtus strigillatus*, die ik aan de strandwal vond.

Nawoord

Toen ik naar de Portugese Algarve vertrok waren mijn verwachtingen hoog gespannen. Voor mij als verzamelaar van Europees marien materiaal moesten er gangbare soorten voorkomen die ik nog niet verzameld had. Al snel werd duidelijk dat de verwachtingen uitkwamen. De verschillende verzamelmogelijkheden (op het strand, bij de vissers en al duikende) en het vinden van grote Europese soorten die nieuw zijn in mijn collectie, maakten het verzamelen tot een waar feestje. In totaal heb ik nu 193 soorten gedetermineerd, waaronder zich 57 soorten bevinden die voor mijn collectie nieuw zijn. Voor mij staat vast dat dit één van mijn mooiste verzamelreizen was en dat ik zeker terug zal keren naar de Algarve ... een waar schelpenparadijs!

Literatuur

- Aartsen, J.J. van, H.P.M.G. Menkhurst & E. Gittenberger, 1984. The marine Mollusca of the Bay of Algeciras, Spain. *Basteria* suppl. No.2
- Belle, R.A. van, 1983. De Europese Keverslakken. *Vita Marine* tab. 8, pag. 9-132
- Graham, A., 1988. Synopsis of the British Fauna 2. Molluscs: Prosobranch and Pyramidellid Gastropoda (Second E). E.J. Brill/Dr.W. Backhuys, Leiden
- Nordsieck, F., 1977. The Turridae of the european seas. La Piramide per La Conchiglia, Rome
- Poppe, G.T. & Y. Goto, 1991. European Seashells - vol. 1. Verlag Christa Hemmen, Wiesbaden
- Poppe, G.T. & Y. Goto, 1993. European Seashells - vol. 2. Verlag Christa Hemmen, Wiesbaden
- Rolan Mosquera, E., 1983. Moluscos de la Rio de Vigo I. Velograf, S.A., Santiago de Compostela
- Rolan Mosquera, E., J. Otero Schmitt & E. Rolan Alvarez, 1989. Moluscos de la Ria de Vigo II. Universidad de Santiago de Compostela
- Tebble, N., 1976. British Bivalve Seashells. Her Majesty's Stationery Office, Edingburgh
- Voskuil, R., 1989. De Recente Europese Cardiidae. *Vita Marina* 11:247-278
- Wagner, W.M. & J. van der Linden, 1990. Mariene gastropoden van het schiereiland Antibes. *Vita Marina* 20:155-200.
- Wagner, H.P., Review of the European Pectinidae. *Vita Marina* 41:1

Soortenlijst

(Voorlopige lijst d.d. 2 januari 1995, volgorde systematisch.)

Vindplaatsen [achter de soort]

- 1 = Senhora da Rocha
 2 = Armação de Pera
 3 = Fuzeta
 4 = Monte Gordo
 5 = Manta Rota
 6 = Vila Real de Sto. Antonio
 7 = Cacela Velha

<i>Lepidopleurus cajetanus</i>	[1]	<i>Patella intermedia</i>	[1]
<i>Callochiton septemvalvis</i>	[1]	<i>Calliostoma conulum</i>	[2]
<i>Chaetopleura angulata</i>	[4]	<i>Calliostoma sisyphinum</i>	[1,2]
<i>Lepidochitona cinerea</i>	[3]	<i>Clanculus cruciatus</i>	[1,2]
<i>Chiton olivaceus</i>	[1,3]	<i>Gibbula fanalum</i>	[2]
<i>Acanthochitona discrepans</i>	[1]	<i>Gibbula magus</i>	[1,2,4]
<i>Haliotis tuberculata</i>	[1,2]	<i>Gibbula philberti</i>	[2]
<i>Diodora graeca</i>	[1]	<i>Gibbula umbilicalis</i>	[3,7]
<i>Diodora italica</i>	[1]	<i>Jujubinus exasperatus</i>	[2,4]
<i>Emarginula octaviana</i>	[1]	<i>Jujubinus striatus</i>	[1,2,3,7]
<i>Puncturella noachina</i>	[1]	<i>Monodonta articulata</i>	[3]
<i>Acmaea virginea</i>	[1]	<i>Monodonta lineata</i>	[3]

<i>Astraea rugosa</i>	[1,2]	<i>Bela turgida</i>	[1]
<i>Tricolia pullus</i>	[1,2]	<i>Comarmondia gracilis</i>	[2]
<i>Littorina saxatilis</i>	[3]	<i>Haedropleura septangularis</i>	[1]
<i>Hydrobia acuta</i>	[3]	<i>Mangelia attenuata</i>	[1,2]
<i>Hydrobia stagnalis</i>	[3]	<i>Mangelia costata</i>	[1]
<i>Hydrobia ulvae</i>	[2,3,7]	<i>Conus ventricosus</i>	[3,7]
<i>Caecum trachea</i>	[1]	<i>Cerithiopsis tubercularis</i>	[1]
<i>Alvania cancellata</i>	[1]	<i>Marshallora adversa</i>	[1,3]
<i>Alvania carinata</i>	[1]	<i>Monophorus perversa</i>	[1]
<i>Alvania cimex</i>	[1]	<i>Opalia crenata</i>	[3]
<i>Alvania hispidula</i>	[1]	<i>Aclis ascaris</i>	[3]
<i>Alvania parvula</i>	[1]	<i>Ringicula auriculata</i>	[2]
<i>Alvania subcrenulata</i>	[1]	<i>Bulla striata</i>	[3,7]
<i>Alvania varmaasi</i>	[1]	<i>Haminoea orbignyana</i>	[3]
<i>Cingula semistriata</i>	[1]	<i>Chrysallida excavata</i>	[1]
<i>Manzonella crassa</i>	[1]	<i>Turbonilla acutissima</i>	[3]
<i>Plagystrophia asturiana</i>	[1]	<i>Turbonilla lactea</i>	[1]
<i>Rissoa decorata</i>	[1]	<i>Turbonilla scalaris</i>	[1]
<i>Rissoa inconspicua</i>	[3]	<i>Turbonilla sinuosa</i>	[1]
<i>Rissoa labiosa</i>	[3]	<i>Nucula hanleyi</i>	[1]
<i>Rissoa ventricosa</i>	[1]	<i>Nucula nitidosa</i>	[1,2,4]
<i>Mesalia mesal</i>	[3,7]	<i>Nuculana pella</i>	[2]
<i>Turritella communis</i>	[1,2,4]	<i>Anadara corbuloides</i>	[6]
<i>Turritella turbona</i>	[1,2]	<i>Barbatia barbata</i>	[1]
<i>Bittium reticulatum</i>	[1,2,3,7]	<i>Striarca lactea</i>	[1,2]
<i>Bittium scabrum</i>	[3,7]	<i>Glycymeris glycymeris</i>	[2,3,4,5]
<i>Cerithium vulgatum</i>	[3,7]	<i>Modiolus adriaticus</i>	[2,4]
<i>Capulus ungaricus</i>	[1]	<i>Modiolus barbatus</i>	[1,2]
<i>Calyptrea chinensis</i>	[1,2,3,4,5,7]	<i>Mytilus edulis</i>	[5]
<i>Aporrhais pespelecani</i>	[2,4]	<i>Mytilus galloprovincialis</i>	[3,4]
<i>Lunatia catena</i>	[4]	<i>Rhomboidella prideauxi</i>	[1]
<i>Lunatia guillemini</i>	[3,4]	<i>Atrina fragilis</i>	[2]
<i>Lunatia macilenta</i>	[4]	<i>Pteria hirundo</i>	[6]
<i>Lunatia pulchella</i>	[2]	<i>Chlamys flexuosus</i>	[1,2,4,5]
<i>Maticarius vittatus</i>	[3]	<i>Chlamys glabra</i>	[5]
<i>Phalium saburon</i>	[2]	<i>Chlamys multistriata</i>	[1]
<i>Charonia lampas lampas</i>	[2]	<i>Chlamys opercularis</i>	[2,5]
<i>Cymatium parthenopeum</i>		<i>Chlamys varia</i>	[1,2,5]
<i>parthenopeum</i>	[1,2]	<i>Hinnites distortus</i>	[1]
<i>Ranella olearia</i>	[6]	<i>Manupecten perfolis</i>	[1]
<i>Bolinus brandaris</i>	[2,3,4]	<i>Pecten jacobaeus</i>	[1]
<i>Hexaplex trunculus</i>	[2,3]	<i>Pecten maximus</i>	[2,5]
<i>Ocenebra erinaceus</i>	[2]	<i>Anomia ephippium</i>	[1,2,3,4,5]
<i>Ocenebra aciculata</i>	[1,2,3,7]	<i>Lima lima</i>	[1]
<i>Thais haemastoma</i>	[2]	<i>Limaria hians</i>	[1]
<i>Buccinum corneum</i>	[1,2]	<i>Limaria inflata</i>	[1]
<i>Chauvetia brunnea</i>	[1,2]	<i>Neopycnodonta cochlear</i>	[6]
<i>Chauvetia lefebvrei</i>	[1]	<i>Crassostrea gigas</i>	[3,5,6,7]
<i>Columbella rustica</i>	[3]	<i>Ostrea edulis</i>	[5]
<i>Mitrella broderipii</i>	[2]	<i>Loripes lucinalis</i>	[3,5,7]
<i>Cyclope neritea</i>	[3,7]	<i>Lucinella divaricata</i>	[3]
<i>Nassarius corniculus</i>	[3,4]	<i>Semierycina nitida</i>	[3]
<i>Nassarius elatus</i>	[2,4]	<i>Bornia sebetia</i>	[3]
<i>Nassarius incrassatus</i>	[1,2]	<i>Pseudopythina macandrewi</i>	[1]
<i>Nassarius pfeifferi</i>	[3,7]	<i>Galeomma turtoni</i>	[1]
<i>Nassarius pygmaeus</i>	[3,6]	<i>Cardita calyculata</i>	[1]
<i>Nassarius reticulatus</i>	[2,3,4]	<i>Acanthocardia aculeata</i>	[2,4]
<i>Nassarius vaucheri</i>	[3,4]	<i>Acanthocardia paucicostata</i>	[4]
<i>Cymbium olla</i>	[2,3,4]	<i>Acanthocardia spinosa</i>	[2]

<i>Acanthocardia tuberculata</i>	[2,3,4,5]	<i>Gari depressa</i>	[1]
<i>Cerastoderma edule</i>	[3,5,7]	<i>Scrobicularia plana</i>	[3,7]
<i>Laevicardium crassum</i>	[1,2,5]	<i>Abra tenuis</i>	[3]
<i>Laevicardium oblongum</i>	[2]	<i>Ervilia castanea</i>	[3,5]
<i>Parvicardium pinnulatum</i>	[1]	<i>Solecurtus strigillatus</i>	[7]
<i>Parvicardium scabrum</i>	[1]	<i>Callista chione</i>	[2,3,5]
<i>Plagiocardium papillosum</i>	[1]	<i>Chamelea gallina</i>	[3,4,5,7]
<i>Eastonia rugosa</i>	[1,5]	<i>Clausinella fasciata</i>	[1,2,4]
<i>Lutraria lutraria</i>	[5]	<i>Dosinia exoleta</i>	[1,3,4,5]
<i>Lutraria oblonga</i>	[1]	<i>Dosinia lupinus</i>	[2,4,5]
<i>Nacra glauca</i>	[2,4,5]	<i>Gouldia minima</i>	[1,2]
<i>Nacra stultorum</i>	[2,4,5]	<i>Irus irus</i>	[1]
<i>Spisula solida</i>	[2,3,4,6]	<i>Paphia aurea</i>	[3,7]
<i>Spisula subtruncata</i>	[2]	<i>Paphia rhomboides</i>	[1,4]
<i>Donacilla cornea</i>	[3,7]	<i>Pitar rudis</i>	[1,2]
<i>Solen marginatus</i>	[3]	<i>Tapes decussata</i>	[2,3,5,7]
<i>Ensis ensis</i>	[5]	<i>Venerupis corrugata</i>	[1,3,4]
<i>Ensis minor</i>	[5]	<i>Venus casina</i>	[2,6]
<i>Pharus legumen</i>	[5]	<i>Venus verrucosa</i>	[1]
<i>Arcopagia crassa</i>	[1,4,6]	<i>Sphenia binghami</i>	[1]
<i>Gastrana fragilis</i>	[5,7]	<i>Corbula gibba</i>	[1,2,3,4,7]
<i>Tellina distorta</i>	[6]	<i>Gastrochaena dubia</i>	[2]
<i>Tellina tenuis</i>	[3,5]	<i>Hiatella arctica</i>	[2]
<i>Donax trunculus</i>	[2]	<i>Barnea candida</i>	[4]
<i>Donax variegata</i>	[2]	<i>Pholas dactylus</i>	[5]
<i>Donax vittatus</i>	[3,4,5,7]		